

17. KAPITOLA – RECEPTURA

1. TEORETICKÝ ÚVOD

Předepisování léčivých přípravků na recept vychází z platných právních předpisů České republiky, především ze zákona o léčivech a jeho prováděcí vyhlášky o předepisování.¹

Zákon o léčivech rozumí pod termínem *léčiva* léčivé látky a léčivé přípravky. Technologickým zpracováním léčivých a pomocných látek (souhrnně označovaných jako *látky*) vznikají *léčivé přípravky* (neoficiálně, ale běžně označované jako *léky*). Léčivé a pomocné látky slouží jako suroviny pro přípravu léčivých přípravků, která se tradičně nazývá příprava *magistraliter*. K přípravě léčivých přípravků se jako další složky mohou využívat také některé léčivé přípravky (např. HVLP).

Léčiva = léčivé látky a léčivé přípravky

Léčivé a pomocné látky = látky

Léčiva a pomocné látky = suroviny pro přípravu léčivých přípravků

¹ Zákon č. 378/2007 Sb., o léčivech a o změnách některých souvisejících zákonů, v platném znění a Vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 54/2008 Sb., o způsobu předepisování léčivých přípravků, údajích uváděných na lékařském předpisu a o pravidlech používání lékařských předpisů, v platném znění.

2. STRUKTURA RECEPTU

Léčivé přípravky pro konkrétního pacienta předepisuje lékař na recept, kterým je méněn zpravidla papírový tiskopis. Recept však také může být předepsán v elektronické formě.

Kód pojišťovny	RECEPT					poř. č.
Údaje platné pro celý recept (výpis, psňatkování, reputace s počtem opakování, nutná a neodkladná peče, atd.)						
Příjmení a jméno						
Číslo pojištěnce						f.
Bydliště (adresa)						
Popl.	Diagnóza ²	Sk.	Kód	Započ.dopl.	Úhrada	
Rp.						
Popl.	Diagnóza ²	Sk.	Kód	Započ.dopl.	Úhrada	
Rp.						
Dne:						
_____ razítko poskytovatele, jmennovka, podpis a telefon lékaře						
Připravil: _____				Vydal: _____		
^ Vyplňuje se povinně v případě zvýšené úhrady.						

Recept obsahuje informace o tiskopisu receptu, pacientovi, léčivém přípravku, poskytovateli zdravotních služeb (zdravotnickém zařízení) a lékaři.

Forma receptu a uspořádání jeho jednotlivých částí se kromě legislativních požadavků řídí také tradičními pravidly. Podle nich se údaje, které musí být na receptu vždy uvedeny, rozdělují do několika částí. Jsou to:

Inscriptio (Superscriptio)² – záhlaví receptu

Nomen et personalia aegroti – údaje o pacientovi

Invocatio – výzva, oslovení

Ordinatio - Praescriptio³ (Compositio)
- Subscriptio
- Signatura

Datum

Nomen et sigillum medici – údaje o lékaři a zdravotnickém zařízení

² Některé zdroje zahrnují do části Inscriptio také Nomen et personalia aegroti.

³ V některých odborných publikacích jsou termíny Ordinatio a Praescriptio uváděny prohozeně. Někdy se do Ordinatio řadí také Invocatio.

Inscriptio (Superscriptio)

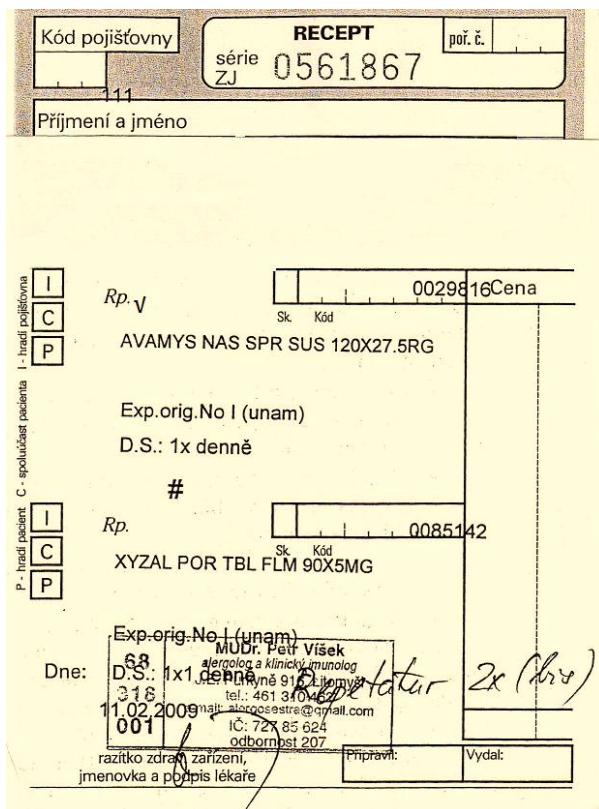
Jedná se o záhlaví receptu s údaji o zdravotní pojišťovně pacienta (kód pojišťovny) a receptu (zpravidla série a číslo).

Nomen et personalia aegroti

V této části jsou údaje o pacientovi (jméno, příjmení, číslo pojištěnce, které v České republice většinou představuje rodné číslo pacienta, a jeho bydliště).

Invocatio

Invocatio znamená oslovení, lékařovu výzvu lékárníkovi (např. k přípravě léčivého přípravku). Je vyjádřena symbolem **Rp.**, který se obvykle vykládá jako zkratka latinského slovesa *recipe* (= vezmi). Tento symbol se zaškrťuje.⁴

⁴ Jestliže se na blanket receptu píše další léčivý přípravek, pak se zkratka Rp. neopakuje (pokud není přímo předtiskena na tiskopise) a oba předpisy se od sebe zpravidla oddělí dvojitým křížkem (#), umístěným uprostřed mezi nimi. Pokud je na receptu předepsán pouze jeden léčivý přípravek, doporučuje se volné místo na receptu proškrtnout.

Ordinatio

Ordinatio obsahuje vlastní předpis léčivého přípravku. Dělí se na tři základní části, jejichž náplň se liší podle toho, zda jsou předepsány hromadně vyráběné léčivé přípravky (HVLP), nebo individuálně připravované léčivé přípravky (IPLP).

1) Ordinatio individuálně připravovaných léčivých přípravků:

a) Praescriptio

Praescriptio je část receptu, ve které jsou uváděny názvy jednotlivých složek připravovaného léčivého přípravku a jejich požadované množství.

Názvy jednotlivých léčiv a pomocných látek se zapisují vždy pod sebe, každý na zvláštní rádek.⁵ Názvy léčivých a pomocných látek se píší zásadně latinsky s počátečním velkým písmenem u prvního slova a uvádějí se v genitivu.⁶

Množství jednotlivých složek se zapisuje arabskou číslicí s minimálně jedním desetinným místem a uvádí se vždy v gramech, přičemž zkratka „g“ se na recept nepíše.⁷

Pro vyjádření množství se používá akuzativ. Struktura pádů na receptu odpovídá větným vazbám: „Vezmi (Rp.) čeho kolik.“

→ koho, **čeho** (genitiv) = léčivé látky („paracetamolu“)

→ koho, **co** (akuzativ) = množství („tři gramy“)

Příklad: Recipe Paracetamoli grammata tria

Zápis: Rp. Paracetamoli 3,0

V případě, že se použije pro vyjádření množství jiná jednotka (např. mililitry, kapky), je nezbytné ji na receptu specifikovat (ml, gtt.). Pokud se uvádějí jiné než hmotnostní nebo objemové jednotky (např. jednotky lékové formy nebo počet balení), předepisují se římskými číslicemi a tento počet se vypisuje v závorce latinsky.

Složení léčivého přípravku se tradičně člení podle účelu použití jednotlivých složek. Zároveň toto členění obvykle ovlivňuje i pořadí uváděných složek léčivého přípravku. Nejprve se předepisuje *Remedium cardinale (basis)* neboli hlavní účinná látka/látky, následuje *Remedium*

⁵ Požadováno je předepisování pomocí lékopisných (oficinálních) názvů a zkratek. V příkladové části jsou lékopisné léčivé přípravky označeny zkratkou Ph.B. 2009 a ČL 2009. V praxi se názvy obvykle zkracují vypouštěním koncovek. Někdy se místo oficinálních názvů používají synonyma.

⁶ Je-li součástí názvu složky léčivého přípravku vlastní jméno (Sol. Jarisch) nebo nesklonné substantivum (Oleum cacao), uvádí se v nominativu. Obdobně i názvy HVLP jsou také v nominativu.

⁷ U všech složek je však vhodné uvádět stejný počet desetinných míst podle jejich počtu u nejmenšího množství předepsané látky.

adjuvans, kdy tato vedlejší účinná látka pozitivně ovlivňuje účinek látky hlavní. Pro zastření či vylepšení negativních organoleptických vlastností léčivého přípravku se předepisuje *Remedium corrigens* neboli látka upravující tyto vlastnosti (např. chut', vůni, barvu). *Remedium constituens (vehiculum)* má většinou zásadní význam jako pomocná látka určující lékovou formu a zpravidla i její celkovou hmotnost a objem.⁸ Naproti tomu také platí, že v léčivém přípravku nemusejí být všechny typy remedíí zastoupeny.

b) Subscriptio

Subscriptio obsahuje latinsky psané pokyny pro lékárníka, podle nichž má ze složek uvedených v praescriptiu léčivý přípravek připravit.

Lékař v subscriptiu určuje, jak a v jaké lékové formě se má léčivý přípravek připravit, případně upřesňuje jeho množství. Tato část začíná obvykle zkratkou M. (*miscē* = smíchej) a dále uvádí požadovanou lékovou formu:

<i>Misce fiat solutio.</i>	M. f. sol.	= Smíchej, at' vznikne roztok.
<i>Misce fiat unguentum.</i>	M. f. ung.	= Smíchej, at' vznikne mast.
<i>Misce fiat pulvis.</i>	M. f. plv.	= Smíchej, at' vznikne prášek.
<i>Misce fiant suppositoria.</i>	M. f. supp.	= Smíchej, at' vzniknou čípky.

c) Signatura

Signatura je pokyn k vydání léčivého přípravku: **D.** (*dā* = vydej) a jeho označení návodem k použití: **S.** (*signā* = označ). Touto výzvou lékař žádá lékárníka, aby údaje v této části receptu přepsal na obal léčivého přípravku. Údaj je určen pro pacienta, proto se píše česky (v jazyce pacienta). Někdy však může být doplněn dalšími latinskými pokyny, např.:

<i>Ad manus medici.</i>	Ad man. med.	= Do rukou lékaře.
<i>Sub signo veneni</i>	S. s. v.	= Pod označením „Jed“.
<i>Signa suo nomine.</i>	S. s. n.	= Označ jeho jménem (názvem).

⁸ Hranice mezi jednotlivými zde zmíněnými remedii může být i neostrá, neboť ne vždy lze jednoznačně určit, kam daná látka patří (např. cardinale nebo adjuvans). Jindy stejná složka v léčivém přípravku působí jako remedium cardinale i corrigens nebo constituens.

2) Ordinatio hromadně vyráběných léčivých přípravků

a) Praescriptio

Hromadně vyráběné léčivé přípravky se předepisují svým registrovaným názvem, vždy v nominativu. Kromě názvu HVLP se dále musí uvést léková forma, síla a velikost balení léčivého přípravku.

b) Subscriptio

Uvádí se zde požadované množství vyjádřené obvykle pomocí počtu balení, zapsané římskou číslicí a latinskou číslicí v závorce.

Expeditionem originalem numero unam.

Exp. orig. No. I (unam)

= jedno originální balení

Expeditiones originales numero duas.

Exp. orig. No. II (duas)

= dvě originální balení

Expeditiones originales numero tres.

Exp. orig. No. III (tres)

= tři originální balení

c) Signatura, datum, nomen et sigillum medici

Shodně jako u IPLP.

Datum (vystavení receptu)

Nomen et sigillum medici

Na konci každého receptu musí být razítko **poskytovatele zdravotních služeb, jméno lékaře** a jeho **vlastnoruční podpis**, bez nichž je recept neplatný.

3. PŘÍKLADY RECEPTŮ

Recept 1

Zadání na interní roztok na odkašlávání (roztok s kalium iodidem a složeným anýzovým lihem – Solutio kalii iodidi cum anisi spiritu composito)

Vezmi Kalii iodidum, Anisi spiritus compositus po stejných částech 5 g, Aqua purificata doplň do 200 g. Smíchej, at' vznikne roztok. Vydej, označ 3x denně jednu lžíci.

Vyplnění tiskopisu

Rp. ✓

Kalii iodidi

Anisi spiritus compositi aa 5,0

Aquae purificatae ad 200,0

M. f. sol.

D. S. 3x denně jednu lžíci.

Rozbor

Recipe Kalii iodidi, Anisi spiritūs compositi ana partes aequales grammata quinque, Aquae purificatae ad grammata ducenta. Misce, fiat solutio. Da, signa: 3x denně jednu lžíci.

Komentář

aa (ana partēs aequālēs) = po stejných částech

= opakují se stejná množství u několika složek uvedených za sebou

ad (do) = doplň do

= lékárník doplní vehikulum do předepsaného celkového množství léčivého přípravku

Recept 2

Zadání receptu na suspenzi na svědivé kožní projevy (Suspenze oxidu zinečnatého ČL 2009, tzv. tekutý pudr – Suspensio zinci oxidi Ph.B. 2009)

Vezmi Zinci oxidum, Talcum, Glycerolum 85%, Bentoniti magma po stejných částech, doplň do 100 g. Smíchej, ať vznikne suspenze. Vydej, označ 3x denně potírat. Před upotřebením protřepat!

Vyplnění tiskopisu

Rp. ✓

Zinci oxidi

Talci

Glyceroli 85%

Bentoniti magmatis aa ad 100,0
M. f. susp.
D. S. 3x denně potírat. Před upotřebením protřepat!

Rozbor

Recipe Zinci oxidi, Talci, Glyceroli 85%, Bentoniti magmatis ana partes aequales ad grammata centum. Misce fiat suspensio. Da, signa 3x denně potírat. Před upotřebením protřepat!

Komentář

aa ad (ana partēs aequālēs + ad) = po stejných částech doplň do = celkové množství léčivého přípravku bude rozděleno po stejných dílech mezi všechny složky, k nimž se vztahuje aa

Recept 3

Zadání receptu na čípky proti horečce – dispenzovaná forma (paracetamolové čípky – Suppositoria paracetamoli)

Vezmi Paracetamolum 0,5 g, Adeps solidus doplň do 2 g. Smíchej, at' vzniknou čípky. Dej takových dávek počtem 20. Vydej, označ Po 6 hodinách 1 čípek při teplotě nad 38,5 °C.

Vyplnění tiskopisu

Rp. ✓
Paracetamoli 0,5
Adipis solidi ad 2,0
M. f. supp.
D. t. d. No. XX (viginti)
D. S. Po 6 hod. 1 čípek při teplotě nad 38,5 °C.

Rozbor

Recipe Paracetamoli decigrammata quinque, Adipis solidi ad grammata duo. Misce fiant suppositoria. Da tales doses numero viginti. Da, signa Po 6 hodinách 1 čípek při teplotě nad 38,5 °C.

Komentář

D. t. d. No. (dā tālēs dōsēs numerō)

= předepíše se množství jednotlivých složek potřebné na přípravu jednoho čípku a počet, kolik čípků se má celkem připravit (dispenzovaná forma)

Recept 4

Zadání receptu na čípky proti horečce – dividovaná forma (paracetamolové čípky – Suppositoria paracetamoli)

Vezmi Paracetamolum 10 g, Adeps solidus 30 g. Smíchej, at' vzniknou čípky. Rozděl do stejných dávek počtem 20. Vydej, označ Po 6 hodinách 1 čípek při teplotě nad 38,5 °C.

Vyplnění tiskopisu

Rp. ✓

Paracetamoli 10,0

Adipis solidi 30,0

M.f.supp.

Div. in d. aeq. No. XX (viginti)

D. S. Po 6 hod. 1 čípek při teplotě nad 38,5 °C.

Rozbor

Recipe Paracetamoli grammata decem, Adipis solidi grammata triginta. Misce fiant suppositoria. Divide in doses aequales numero viginti. Da, signa Po 6 hodinách 1 čípek při teplotě nad 38,5 °C.

Komentář

Div. in dos. aeq. No. (dīvide in dōsēs aequālēs numerō)

= předepíše se celkové množství jednotlivých složek potřebné na přípravu všech čípků a počet, do kolika čípků se má celkové množství rozdělit (dividovaná forma)

Recept 5

Zadání receptu na čípky proti bolesti (ibuprofenové čípky - Suppositoria ibuprofeni)

Vezmi Ibuprofenum 0,6 g, Cacao oleum kolik stačí, aby vznikly čípky. Smíchej, at' vzniknou čípky. Dej takových dávek počtem 30. Vydej, označ Při bolesti 1 čípek, max. 2x denně.

Vyplnění tiskopisu

Rp. ✓

Ibuprofeni 0,6

Cacao olei q. s. ut f. supp.

M.f. supp.

D. t. d. No. XXX (triginta)

D. S. Při bolesti 1 čípek, max. 2x denně.

Rozbor

Recipe Ibuprofeni decigrammata sex, Cacao olei quantum satis ut fiant suppositoria. Misce fiant suppositoria. Da tales doses numero triginta. Da signa Při bolesti 1 čípek, max. 2x denně.

Komentář

q. s. ut f. (quantum satis ut fiant) = kolik stačí, aby vzniklo

= lékárník doplní potřebné množství vehikula na jeden čípek podle velikosti použité formy na čípky (a toto číslo následně vynásobí počtem předepsaných čípků).

Recept 6

Zadání receptu na umělou slinu při syndromu suchých úst (umělá slina s xylitolem - Saliva artificialis cum xylitolo)

Vezmi Methylcellulosum 1 g, Glycerolum 85%, Xylitolum po stejných částech 5 g, Natrii chloridum 0,5 g, Aqua pro injectione doplň do 100 gramů. Smíchej, at' vznikne roztok.

Rozděl do dvou dávek do kapací láhvě. D. S. Několik kapek do úst dle pocitu sucha. Označ jeho jménem (názvem).

Vyplnění tiskopisu

Rp. ✓

Methylcellulosi 1,0

Glyceroli 85%

Xylitoli aa 5,0

Natrii chloridi 0,5

Aquae pro iniectione ad 100,0

M.f.sol.

Div. in dos. No. II (duas) ad vitrum guttatorium

D. S. Několik kapek do úst dle pocitu sucha. S. s. n.

Rozbor

Recipe Methylcellulosi gramma unum, Glyceroli 85%, Xylitoli ana partes aequales grammata quinque, Natrii chloridi decigrammata quinque, Aquae pro iniectione ad grammata centum. Misce, fiat solutio. Divide in doses numero duas ad vitrum guttatorium. Da, signa Několik kapek do úst dle pocitu sucha. Signa suo nomine.

Komentář

s. s. n. (signā suō nōmine) = označ jeho jménem (názvem)

= lékárnik uvede na signaturu oficiálně uznávaný název léčivého přípravku, např. lékopisný

Recept 7

Zadání receptu na kloktadlo (salinické kloktadlo v prášku ČL 2009 s mátovou silicí - Salia pro gargarismate pulvis Ph. B. 2009 cum menthae etheroleo

Vezmi Menthae piperitae etheroleum 10 kapek, Natrii benzoas, Natrii hydrogencarbonas, Natrii chloridum, Natrii perboras hydricus po stejných částech 5 g. Smíchej, at' vznikne prášek. Vydej, označ Na hrot nože prášku rozpustit ve sklenici vlažné vody, několikrát denně kloktat.

Vyplnění tiskopisu

Rp. ✓

Menthae piperitae etherolei gtt. No. X (decem)

Natrii benzoatis

Natrii hydrogencarbonatis

Natrii chloridi

Natrii perboratis hydrat. aa 5,0

M. f. plv.

D. S. Na hrot nože prášku rozpustit ve sklenici vlažné vody, několikrát denně kloktat.

Rozbor

Recipe Menthae piperitae etherolei guttas numero decem, Natrii benzoatis, Natrii hydrogencarbonatis, Natrii chloridi, Natrii perboratis hydrat. ana partes aequales grammata quinque. Misce fiat pulvis. Da, signa Na hrot nože prášku rozpustit ve sklenici vlažné vody, několikrát denně kloktat.

Recept 8

Zadání receptu na antimigrenózní dělené tobolky – dispenzovaná forma (antimigrenózní dělené tobolky s ergotaminem – Capsulae cum ergotamino)

Vezmi Ergotamini tartras 0,001 g, Diazepamum 0,005 g, Phenobarbitalum 0,02 g, Coffeinum 0,1 g, Paracetamolum 0,2 g, Lactosum doplň do 0,5 g. Smíchej, ať vznikne prášek. Dej takových dávek počtem 50. Dej do (želatinových) tobolek. Vydej, označ 1 tobolku při potížích, max. 2x denně. Pod označením jed.

Vyplnění tiskopisu

Rp. ✓

Ergotamini tartratis 0,001

Diazepami 0,005

Phenobarbitali 0,020

Coffeini 0,100

Paracetamoli 0,200

Lactosi ad 0,5

M.f. plv.

D. t. d. No. L (quinquaginta)

D. ad caps. gelat.

D.S. 1 tobolku při potížích, max. 2x denně. S. s. v.

Rozbor

Recipe Ergotamini tartratis milligramma unum, Diazepamum milligrammata quinque, Phenobarbitali centigrammata duo, Coffeini decigramma unum, Paracetamoli decigrammata duo, Lactosi ad decigrammata quinque. Misce fiat pulvis. Da tales doses numero quinquaginta. Da ad capsulas gelatinosas. Da, signa 1 tobolku při potížích, max. 2x denně. Sub signo veneni.

Komentář

d. ad caps. gelat. (dā ad capsulās gelatinōsās) = dej do želatinových tobolek

= lékař předepíše, do jakého obalu se má dělený prášek připravit

s. s. v. (sub signō venēnī) = pod označením jed

= pokud lékař považuje za vhodné upozornit pacienta, že léčivý přípravek obsahuje jed,

napíše pokyn lékárníkovi, aby léčivý přípravek označil jako jed

Recept 9

Zadání receptu na mast na atopickou dermatitidu (dexamethasonová mast

v Syndermanu – Unguentum dexamethasoni in Synderman)

Vezmi Dexamethasonum 0,05 g, Synderman ung. doplň do 100 g. Smíchej, at' vznikne mast.

Vydej, označ 1x denně potírat. Označ složením.

Vyplnění tiskopisu

Rp. ✓

Dexamethasoni 0,05

Synderman ung. ad 100,0

M. f. ung.

D.S. 1x denně potírat. S. c. f.

Rozbor

Recipe Dexamethasoni centigrammata quinque, Synderman unguentum ad grammata centum.

Misce fiat unguentum. Da, signa 1x denně potírat. Signa cum formula.

Komentář

s. c. f. (signa cum formula) = označ složením

= lékárník opíše na signaturu složení léčivého přípravku

Recept 10

Zadání receptu na mast na atopickou dermatitidu (salicylová mast s Triamcinolonem E ve žluté vazelině – Unguentum salicylici cum Triamcinolon E in vaselino flavo)

Vezmi Acidum salicylicum 7 g, dvě originální tuby přípravku Triamcinolon E ung., Vaselineum flavum doplň do 100 g. Smíchej, ať vznikne mast. Vydej, označ 1x denně mast na ruce. Ať je opakováno dvakrát.

Vyplnění tiskopisu

Rp. ✓

Acidi salicylici 7,0

Triamcinolon E ung., tub. orig. No. II. (duas)

Vaselini flavi ad 100,0

M.f.ung.

D.S. 1x denně mast na ruce. Repetatur 2x (bis)

Rozbor

Recipe Acidi salicylici grammata septem, Triamcinolon E unguentum tubas originales numero duas, Vaselini flavi ad grammata centum. Misce fiat unguentum. Da, signa 1x denně mast na ruce. Repetatur 2x (bis)

Komentář

repetatur 2x (bis) = ať je opakováno dvakrát

– k pokynu *Repetatur* se uvádí arabská číslice a latinské slovní vyjádření počtu opakování, jedná se o pokyn pro lékárníka k opakovanému výdeji léčivého přípravku, tzv. opakovací recept. Recept může být v lékárně vydán pacientovi celkem 2x.

Recept 11

Zadání receptu na HVLP

Napište recept na 1 balení léčivého přípravku Avamys nas spr sus 120x27.5, doporučte užívat jednu dávku denně.

Vyplnění tiskopisu

Rp. ✓

Avamys nas spr sus 120x27.5

Exp. orig. No. I (unam)

D.S. 1x1 denně

Rozbor

Recipe Avamys nas spr sus 120x27.5, expeditionem originalem numero unam, da, signa 1x1 denně.

Recept 11

Zadání receptu na HVLP

Napište recept na 2 balení léčivého přípravku Erdomed por cps dur10x300 mg, doporučte užívat jednu dávku ráno a jednu večer.

Vyplnění tiskopisu

Rp. ✓

Erdomed por cps dur10x300 mg

Exp. orig. No. II (duas)

D.S. 1, 0, 1

Rozbor

Recipe Erdomed por cps dur10x300 mg, expeditiones originales numero duas, da, signa 1, 0, 1.